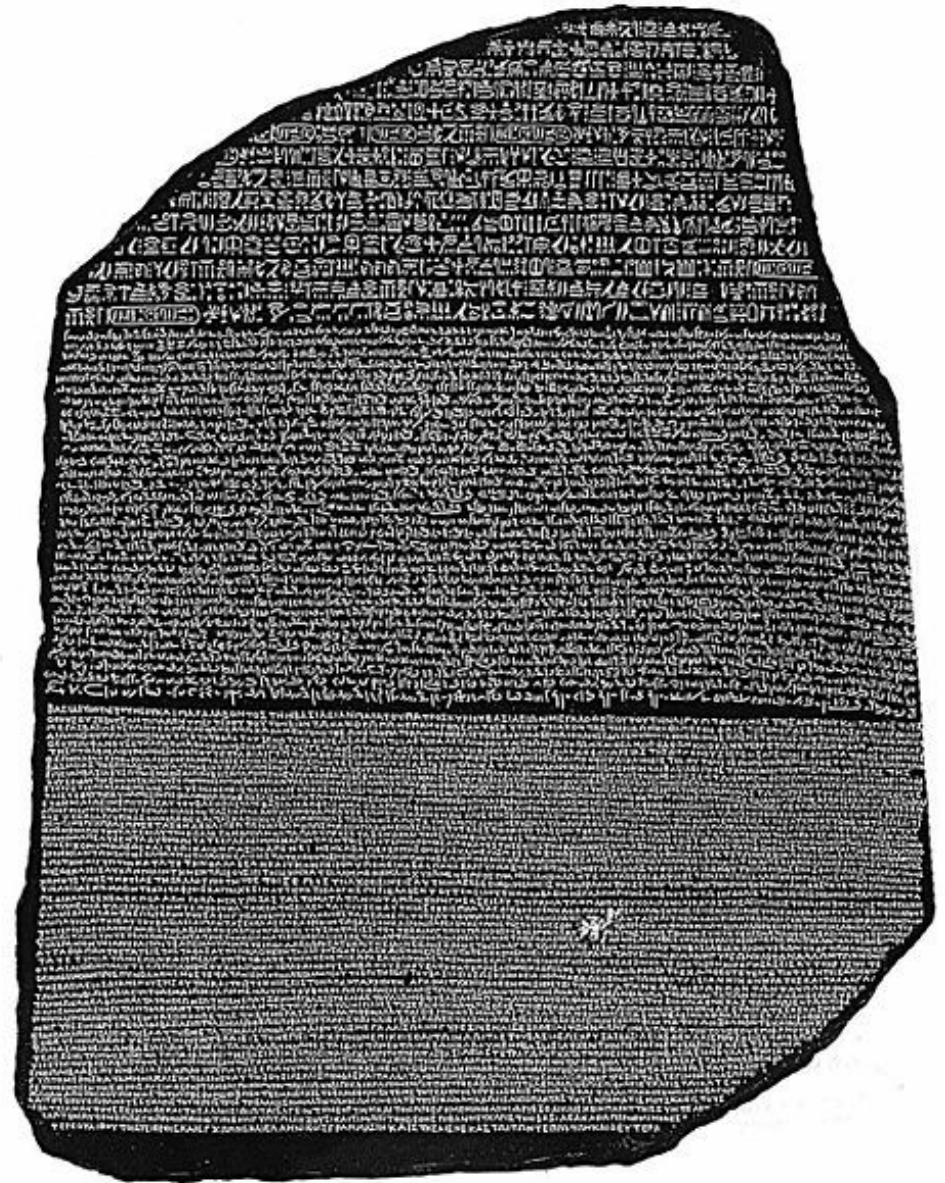

STAROVĚKÝ EGYPT

Pavel Trtílek, 9. října 2014

- 3 300 př.n.l.: vznik prvních měst a chrámových komplexů na březích Nilu
- cca 3 000 př.n.l.: spojení Horního a Dolního Egypta
- našim znalostem o Egyptě vděčíme hlavně archeologii a písmu: (hieroglyfické, hieratické, démotické písmo)
- Rosettská deska (Jean-François Champollion)

bůh Usir na papyru z **Knihy mrtvých** (s hieroglyfickým komentářem)

Mytologie související s obřady:

- hypotézy o teatralitě náboženských obřadů
  - byly jejich součástí i hrané pasáže?
  - šlo o náboženská dramata?
- texty na stěnách chrámů a pyramid
  - hráli je kněží?
  - šlo dokonce o dramata?
- pro svědčí:
  - výskyt dialogů
  - dramatická jednání
- proti:
  - nedostatek důkazů

Mytologie spjatá s cyklickými přírodními jevy:

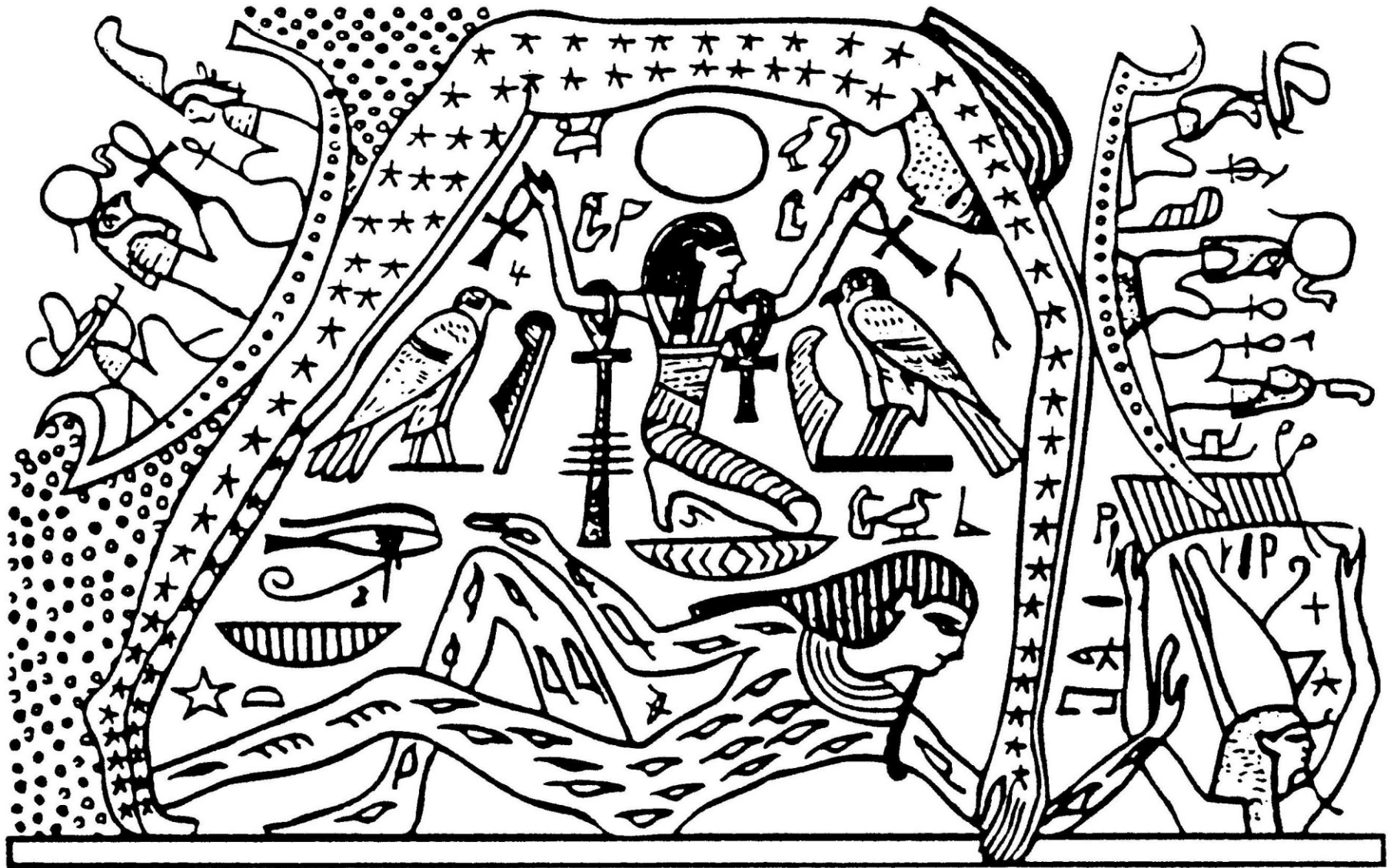
- každoroční záplavy na Nilu
- řízeny božskou dvojicí:
  - **Usir** (Osiris)
  - **Eset** (Isis)

Královský mýtus:

- posvěcoval faraonův nárok na trůn mytologickým precedentem: faraon je vtělením boha **Hóra**
- bohové **Geb** (bůh Země) a **Nut** (bohyně Oblohy) zplodili 4 děti:
- **Usir** (bůh plodnosti a úrody, první mytický vládce Egypta – „první faraon“)
- **Eset** (Usirova manželka)
- **Suteh** (bůh pouští a sucha)
- **Nebthet** (Sutehova manželka)

Nut se klene nad Gebem (mezi nimi bůh vzduchu Šov, vně je vícekrát zobrazen bůh Re na slunečním voze)

Eset a Usir

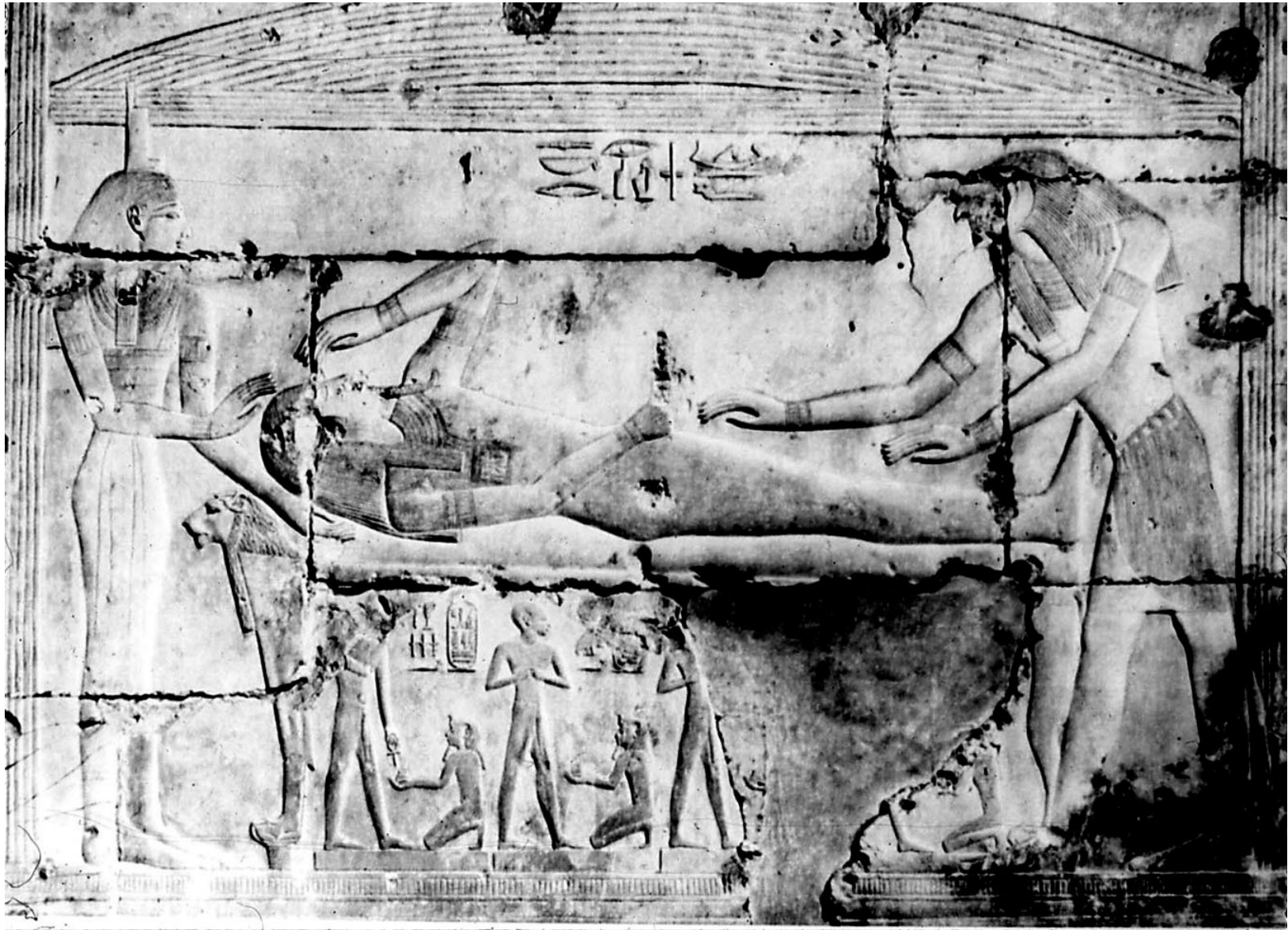
Suteh

Usir na mumifikačním loži (chrám v Abydu)
Eset vpravo v antropomorfní podobě a též nad jeho falem coby
krahujec; jejich nenarozený syn Hór stojí vlevo

Usir na mumifikačním loži (chrám v Abydu)
Eset vpravo v antropomorfní podobě a též nad jeho falem coby
krahujec; jejich nenarozený syn Hór stojí vlevo

u mumifikačního Usirova lože stojí Eset a Hór, Usir zvedá jednu ruku k hlavě a druhou si svírá falus, aby ho vydráždil k orgasmu (chrám v Abydu)

Eset zachraňuje Usira

záhrobní scéna: poslední soud – vážení srdce, mrtvý předstupuje před Usira a Eset (za asistence Anupa)

patron zesnulých Anup (řecky Anubis), kněží jeho kultu nosili jeho masky (při mumifikacích i v procesích)

Mýtus ve vztahu k realitě:

- Eset každoročně Usira oplakávala
  - záplavy na Nilu v čas výročí jeho vraždy
- hvězda Sirius (Eset) a souhvězdí Orion (říše mrtvých)
- královský mýtus měl vliv na nástupnictví faraonů
- víra v posmrtnou říši a věčný život
  - Mléčná dráha coby nebeský Nil (řeka mrtvých) vedoucí duše po jejich smrti do záhrobí
- plodivé božské síly (vegetační božstva) v jiných kulturách např.:
  - **Ištar** (Mezopotámie)
  - **Persefona a Démétér, Dionýsos** (Řecko)
  - **Nián** (Čína)

Usirova mysteria (Usirův kult):

- provozování **pašijové hry z Abydu** (hry o utrpení)
  - uváděno patrně vždy počátkem jara
  - téma: smrt a zmrtvýchvstání Usira, souboj Hóra se Sutehem, korunovace Hóra
  - doba konání: cca 2.500 – 550 př.n.l. (každoročně)
  - Hór ztělesňován patrně faraonem
  - pouť do Abydu: symbolické vyjádření cesty duší do Usirovy říše zesnulých
- 2 části:
  - pro **veřejnost** (boj mezi přívrženci Usira a Suteha)
  - pro **zasvěcené** (Usirovo vzkříšení)

- Průběh mysterií můžeme rozčlenit do **4 celků**:
  - 1) sváteční období začalo znovunalezením a balzamováním roztroušených částí Usirova těla, které je následně **rituálně spojeno** (politická funkce mýtu – sjednocení 42 egyptských krajů v politický i kulturní celek)
  - 2) **inscenování Usirova zmrtvýchvstání** rituálním oživením jeho složeného těla (věčný život)
  - 3) **souboj Hóra se Sutehem**
  - 4) nastoupení Usirova syna **Hóra** na trůn
- Prameny:
  - **Ichernofretova stéla**
  - **Šabakův kámen**

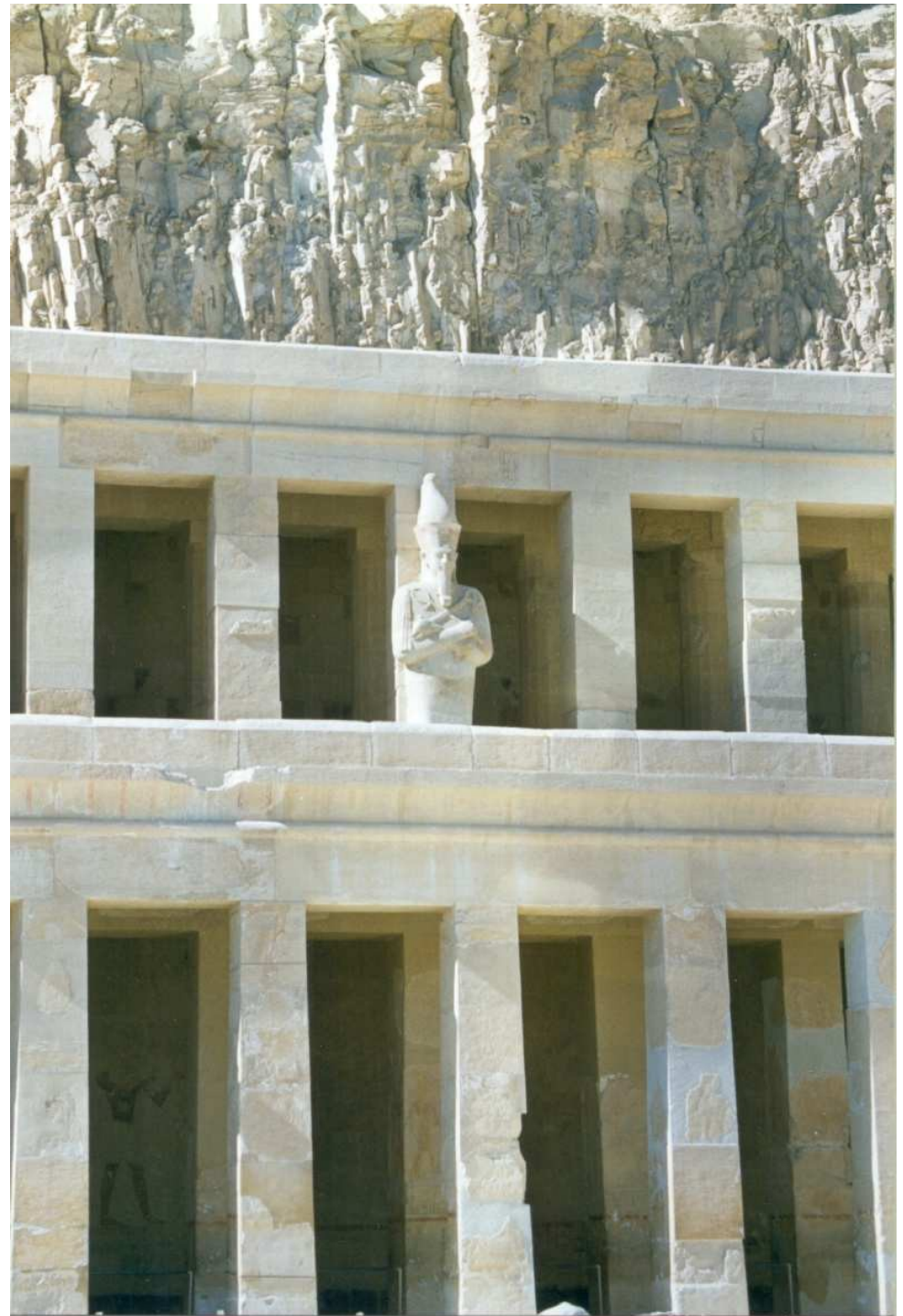
- **Ichnofret:**

- organizátor každoročních slavností v 19. stol. př.n.l.
- líčí průběh „pašijí“ (za vlády Senusreta III.):
- nejvýznamnější události z Usirova života byly spektakulárně **předváděny** (bitvy, průvody, zádušní obřady)
- hlavní role ztělesnili **kněží**
- davové scény **obyčejný lid**
- různé části cyklu se konaly asi na **různých místech**,
ústředním místem byl **Abydos**
- celek trval **několik týdnů** či snad dokonce i **měsíců** (podobně jako i některá středověká mysteria)

- šlo skutečné o velkolepou divadelní podívanou?
- nebo jen o rituální úkon s divadelními prvky?

chrám v Abydu

Abydos:
Usirova socha

Svědectví o existenci divadla:

- první „**režijní kniha**“ (období Střední říše)
  - na papyru z Ramessea (součást jednoho z opisů *Knihy mrtvých*) popis mysteria o **46 dějstvích**
  - rukověť ceremoniáře pověřeného organizací mysterií
  - rituální královské drama (provozováno v Hórově chrámu v Edfu)
  - každoročně o svátku vítězství Hóra (Hór zabíjí Suteha)
- **Eset a sedm štírů** (období Nové říše)
  - veršované drama zapsané na stěnách chrámu v Edfu
  - bohové pojati jako běžní lidé, chór
- **Emhebova stéla** (2. tisíciletí př.n.l.)
  - doklad o existenci profesionálních kočovných herců a jejich pomocníků

hrobka se sarkofágem zpěvačky Nehmes-Bastet
(stáří cca 3 000 let, Údolí králů, objeveno roku 2012)

kryt sarkofágu s podobiznou zpěvačky Nehmes-Bastet
(působila v chrámovém komplexu v Karnaku)

loutnistky (snad i hudební součást obřadů)

Patrný vliv egyptského divadla na antické Řecko:

- styky mezi civilizacemi východního Středomoří
- řecký historik Hérodotos zaznamenal 2 egyptské performance
  - „Usir je egyptskou obdobou Dionýsa“
- Egypťané nepokročili dál než k rituálním performancím
  - každoroční opakování stejných obřadů
- Řekové však uváděli každoročně nové hry
  - staré texty zpravidla znovu neuváděli

Literatura:

- Assmann, Jan – ***Smrt jako fenomén kulturní teorie*** (Praha, 2003)
- Boněk, Jan – ***40 let v Egyptě: o nových objevech v egyptologii, o životě a záhadách osudu*** (Praha, 2006)
- Hart, George – ***Egyptské mýty*** (Praha, 1995 – 5. vydání)
- Heller, Jan – ***Starověká náboženství: Náboženské systémy starého Egypta, Mezopotámie a Kenaanu*** (skriptum Komenského fakulty: Praha, 1978 a 1988)
- Kozák, Jaromír – ***Aniho papyrus: nejkrásnější egyptská kniha mrtvých*** (Praha, 2006)
- Lexa, František – ***Náboženská literatura staroegyptská II. – Nářek Esetin a Nebthetin*** (Praha, 1997)
- Tomek, Jiří – ***Bohové a faraoni*** (Praha, 2005)